

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jahongirov Burxon</i> O'ZBEKISTON VA BUYUK BRITANIYA MUNOSABATLARI	13-18
<i>Kenjayev Sardor Nurmurod o'g'li</i> AMIR TEMUR DAVRIDA MINTAQADA KATOLIK CHERKOVI FAOLIYATI	19-23
<i>Atamuratova Dilafruz Rashidovna</i> XORAZM TARIXINI O'RGANISHDA "TARJIMON" GAZETASINING AHAMIYATI	24-28
<i>Karimbayeva Salomatxon, Isxakov Bexzod Barkamalovich</i> FARG'ONA VODIYSI O'ZBEKLARI MODDIY MADANIYATIGA DOIR QARASHLAR TAHLILI	29-34
<i>Лукашова Наталья Михайловна</i> ИСТОРИЯ ТАШКЕНТА 30-Х ГОДОВ XVIII - ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА, ПРЕДСТАВЛЕННАЯ В РУССКИХ ИСТОЧНИКАХ	35-40
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> 1991–2025-YILLARDA O'ZBEKISTON-HINDISTON DIPLOMATIK VA TA'LIMIY HAMKORLIGINING RIVOJLANISHI: TARIXIY ASOSLAR VA ZAMONAVIY ISTIQBOLLAR	41-44
<i>Turdimuratov Yangiboy Allamuratovich</i> ETNOIQTISODIYOT XO'JALIK FAOLIYATI SEGMENTI SIFATIDA, UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, FUNKSIYALARI VA SHAKLLARI	45-52
<i>Tursunov Farrux G'ulomovich</i> QASHQADARYO VOHASI TOJIKLARINING HUNARMANDCHILIK TAOMILLARIDAGI O'ZGARISHLAR	53-58
<i>Mullajanova Xosiyat Yazdankulovna</i> XIX ASR OXIRIDA RUS GEOGRAFIK JAMIYATNING ILMIY TADQIQOTLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	59-63
<i>Муминов Азизбек</i> ИСТОРИЯ ЖИЗНИ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РАФАЭЛЯ ПАМПЕЛЛИ, ПРИЕХАВШЕГО В ТУРКЕСТАН В НАЧАЛЕ XX ВЕКА	64-69
<i>Suyarov Maxmudjon Sobirjon o'g'li</i> YUNON-BAQTRIYA TANGALARIDA AYOLLAR OBRAZI – DINIY-SIYOSIY RAMZ SIFATIDA	70-74
<i>Tuyev Fazliddin Erkinovich</i> BUXORO, NAVOIY VA SAMARQAND VILOYATLARIDAGI MUZEYLARINING XORIJIY ALOQALARI	75-80
<i>Mamatqulov Bekzod Sherozovich, Shonazarov Elnur Abbos o'gli</i> QASHQADARYO VILOYATIDA AYOLLAR BANDLIGI VA YENGIL SANOAT TARMOQLARINING IJTIMOIIY-IQTISODIY ROLI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR	81-85

<i>Jumayeva Shohida Choriyevna</i> SURXONDARYO VILOYATIDA CHORVACHILIK SOHASIDA MUTAXASSISLAR TAYYORLASH JARAYONIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR	86-90
<i>Azatov Allayar</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDA QUYI AMUDARYO HAVZASI VA "XORAZM DENGIZI" TO'G'RISIDAGI MA'LUMOTLAR	91-99
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILARDA O'ZLIKNI ANGLASHNING ZAMONAVIY JIHATLARI	100-105
<i>Orunbayev Asli</i> IKKINCHI MASHRUTIYAT JARAYONIDA JÖN TURKLAR HARAKATI VA RESPUBLIKA G'OYALARINING SHAKLLANISHI	106-113
<i>Matyaqbov Toyirjon Sultanbayevich</i> XORAZM VOHASI NEOLIT DAVRI O'RTA BOSQICHI KULOLCHILIGI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR	114-116

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna, Abduljalilov Xojiakbar Abduljalil o'g'li</i> O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XUSUSIY SEKTORNING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	117-122
<i>Bazarova Gulnora Gulamovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDA SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTI.(UMUMIY MAQSADLAR YO'LIDAGI RIVOJLANISH).....	123-127
<i>Yadiyarova Shahnoza</i> THE ROLE OF THE MARKETING SYSTEM IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF LOCAL ENTERPRISES	128-135
<i>Нурмуродов Камолитдин Пирмаматович</i> НАУЧНЫЕ ВЗГЛЯДЫ К ПОНЯТИЮ ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ	136-141
<i>Mamatqulova Muxlisa Mamirjanovna</i> O'RMON XO'JALIGINI MOLIYALASHTIRISHNING BYUDJET VA BYUDJETDAN TASHQARI MANBALAR HISOBIGA MOLIYALASHTIRILISHI	142-146
<i>Olimjonova Sexriyo Muzaffar qizi</i> TURIZM INDUSTRIYASI VA MEHMONDO'STLIK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH	147-150
<i>Anvarova Muhsinakhon Otabek kizi</i> THE ROLE OF BIOSPHERE RESERVES AND NATIONAL PARKS IN TOURISM	151-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> TECHNICAL DEVELOPMENT AS AN ETHICAL-STRATEGIC RESOURCE	155-158
<i>Adilov Zafar Yunusovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING INSON KAMOLATI HAQIDAGI FALSAFIY QARASHLARI	159-165

<i>Xo'janova Tamara Jo'raevna</i> YANGI DAVR VA HOZIRGI ZAMON FALSAFASIDA AXBOROT URUSHLARINI O'RGANISHNING PARADIGMALARI	166-170
<i>Narziyev Zubaydillo Ibodilloevich</i> AZIZIDDIN NASAFIYNING "ZUBDAT UL - HAQOYIQ" ASARI TASAVVUF FALSAFASIGA OID MUHIM MANBA	171-175
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLARDA MA'NAVIY VA AXLOQIY QIYMATLAR: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY O'RTASIDAGI TENGSIZLIKLER VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	176-179
<i>Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich</i> UMAR SUXRAVARDIYNING "AVORIF UL-MAORIF" ASARINING IJTIMOIY-AXLOQIY TAHLILI	180-185
<i>Shamsutdinova Nigina Karimovna</i> ABU ALI IBN SINO IRFONiy QARASHLARI: «TA'BIRI MANZIL» ASARI MISOLIDA	186-190
<i>Pardayeva Marhabo Davlatovna</i> "ODAMIYLIK" TUSHUNCHASINING ZAMONAVIY KONTEKSTDA TRANSFORMATSIYASI	191-197
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SHARQ FALSAFASIDA IJTIMOIY ADOLAT TAMOIYILLARI: FOROBIYNING FALSAFIY MEROSI MISOLIDA	198-203
<i>Muxtorova Tutixon</i> ZAMONAVIY DUNYODA YOSHLARNING MA'NAVIY-RUHIY BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY MASALALARI	204-211
<i>Xakimov Abdulboqi</i> YOSHLARDA MANTIQUIY VA TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA FALSAFANING AHAMIYATI	212-216
<i>Sardorbek Jabbarov Buron o'g'li, Mirzakhmedov Abdurashid Mamasidiqovich</i> ISTE'MOLCHILIK JAMIYATIDA AHOLINING ISTE'MOL ME'YORI	217-224
<i>Taniqulov Jonibek Ashirkulovich</i> TA'LIM MADANIYATI VA UNING FALSAFIY FUNDAMENTLARI: KONSEPTUAL YONDASHUVLAR, GNOSEOLOGIK ILDIZLAR VA AKSIOLOGIK TAHLIL	225-229
<i>Бердалиева Севара Дамировна</i> СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРУДОВ АЛЛАМА ЮСУФА ХОСА ХАДЖИБА В РЕШЕНИИ СОВРЕМЕННЫХ ЭТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ	230-234
<i>Хушбоков Ойбек Уралович</i> СОВРЕМЕННАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОНЦЕПТОСФЕРА УЧИТЕЛЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	235-239
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER DAVRIDA FRANSIYADA MA'NAVIY MIHITNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	240-244
<i>Muxiddinova Hakimaxon G'ulomovna</i> EKOLOGIK TAFAKKUR VA YASHIL IQTISODIYOT – UCHINCHI RENESSANSNING YANGI FALSAFIY PARADIGMASI SIFATIDA	245-250

<i>Zokirov Mirzo</i> MAMLAKATLARNING TANAZZUL VA TARAQQIYOTINI BELGILOVCHI IJTIMOIY-FALSAFIY OMILLAR	251-255
--	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Jo'rayev Nabi Narziyevich</i> O'ZBEK MILLIY LINGVOMADANIYATINING QADIMIYLIK VA ZAMONAVIYLIK ASOSLARI	256-262
<i>Eshtuhtarova Bibigul Bektoshevna</i> PRAGMATICS OF GENDERED COMMUNICATION IN ENGLISH	263-267
<i>Zaripova Matluba Kulfidinovna</i> GRAMMATICAL MEANS OF EXPRESSING PEJORATION IN UZBEK AND RUSSIAN	268-271
<i>Sayipova Dilobar Raximovna</i> ADABIYOT FANIGA OID KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIM TOPSHIRIQLARINING AHAMIYATI	272-275
<i>Soibova Gulchiroy Bakhtiyorjon qizi</i> TRANSLATION ISSUES IN THE GENERAL AND SPECIFIC OCCURRENCE OF THE HORSE IN ENGLISH AND UZBEK CULTURES	276-281
<i>Zokirova Shaxzoda Nodirjon qizi</i> TELEVISION AS A RHETORICAL ARENA: THE MANIFESTATION OF CLASSICAL RHETORICAL CANONS IN MODERN TV GENRES	282-288
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KRIMINALINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHINING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI	289-293
<i>Abduraximova Feruza Boxadirovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OT YASOVCHI QO'SHIMCHALARNING QIYOSIY TAHLILI	294-300
<i>Jalolova Feruza Normurodovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK XALQ ERTAKLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI	301-305
<i>Ahrorova Nigina Anvarovna</i> MIFOLOGIK TASAVVURLAR MUAYYAN VOQELIK MOHIYATI	306-309
<i>Razikov Baxtiyor Kosimovich</i> MEMLAR TILIDAGI NEOLOGIZM: QOIDABUZARLIKMI YOKI INNOVATSIYAMI? O'ZBEK RAQAMLI DISKURSI MISOLIDA	310-314
<i>Kutbiddinova Nazokatkhon Dovudkhon qizi</i> GENDER-BASED DIFFERENCES IN THE USE OF PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	315-319
<i>Nazarova Sabrina Zafarjon qizi</i> YOZMA NUTQDAGI GRAMMATIK BUZILISHLAR: AGRAMMATIK DISGRAFIYANING LINGVISTIK VA NEYROPSIXOLOGIK ASOSLARI	320-323
<i>Ёлдашалиева Мадина Зиёджон кызы</i> ЖЕНСКОЕ СЧАСТЬЕ КАК ПРИНЯТИЕ ЛЮБВИ И ЗАЩИТЫ В ПОВЕСТИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА «ТОПОЛЁК МОЙ В КРАСНОЙ КОСЫНКЕ»	324-326

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Salimova Diyoraxon Baxtiyorjon qizi</i> HAVO TRANSPORTIDA TASHUVCHI JAVOBGARLIGINING NAZARIY DOKTRINASI	327-333
<i>Abdullayev Rustam Kaxramanovich</i> JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA RAQAMLI DAKTILOSKOPIYANING IMKONIYATLARI	334-339
<i>Давронов Атобек Равшанович</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ СУБЪЕКТ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА: ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ	340-349
<i>Eshturdiyeva Farangiz Baxodir qizi</i> O'ZBEKISTONDA HUQUQ IJODKORLIGI SIYOSATI: STRATEGIK PRINSIPLAR VA ULARGA YANGICHA NAZARIY YONDASHUV	350-355
<i>Исламов Самандар Олимжон угли</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРИПТО-АКТИВОВ В СТРАНАХ СНГ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ	356-363
<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanyshbayevich</i> AYBLOV TUSHUNCHASI, TURLARI VA UNING JINOYAT-PROTSESSUAL HUQUQ TIZIMIDAGI O'RNI	364-370
<i>Ikramov Abrorbek Kamoliddinovich</i> ASSOZ BOYISH NATIJASIDA VUJUDGA KELGAN MAJBURIYATLAR	371-375
<i>Muxitdinova Firuza, Saidakamal Mamasoliyev</i> ZAMONAVIY AXBOROT MAKONIDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI	376-380
<i>Бахриддинова Бехруза Бахриддиновна</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ К СОВРЕМЕННОМУ ПОНИМАНИЮ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА	381-388
<i>Axmedov Dilshod Baxramovich</i> MA'MURIY SUDLARDA PROKUROR ISHTIROKINI SAMARALI TA'MINLASHNING AMALIY MASALALARI	389-394
<i>Shodmonov Farrux Fayzullo o'g'li</i> DAVLAT BOSHQARUVIDA TRANSCHEGARAVIY SUVLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	395-401
<i>Bozorov Ulug'bek</i> TEXNIKA YO'NALISHI OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNI KASBIY-HUQUQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODELI	402-407
<i>Nurullayeva Djamilya Sayfiyevna</i> O'ZBEKISTONDA SPORT TASHKILOTLARINING HUQUQIY MAQOMI VA ULARNING MOLIVAVIY MUSTAQILLIGI	408-413
<i>Reymbayeva Guldaulet Kurbanbayevna</i> TURIZM XIZMATI SOHASIDA ISTE'MOLCHI HUQUQLARINI HUQUQIY TA'MINLASH MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI	414-420

<i>Shirinqulov Baxtiyor Iftixor o'g'li</i> MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA KO'ZDAN KECHIRISH TERGOV HARAKATINI O'TKAZISHNING TAKTIK XUSUSIYATLARI	421-428
<i>Salomov Xumoyun</i> OMMAVIY-HUQUQIY MUNOSABATLARDA QONUNIYLIKNI TA'MINLASHDA PROKURATURA ORGANLARINING AHAMIYATI	429-433
<i>Kakhramonova Aziza</i> THE PRINCIPLE OF INTERNATIONAL LAW ENSURING THE RIGHT OF A CHILD TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT AND ITS ESSENCE	434-437
<i>Xoliqova Gavhar Ramazon qizi</i> XALQARO XUSUSIY HUQUQDA ALIMENT MAJBURIYATLARINI TARTIBGA SOLISHNING KOLLIZION MASALALARI	438-444
<i>Sharipov Firdavs Xolnazarovich</i> OLIY MAJLIS QONUNCHILIK PALATASINING QONUN IJODKORLIGI FAOLIYATIDA AYRIM YORDAMCHI TUZILMALARNING ISHTIROKI	445-450
<i>Nugmanov Nugman Abdullayevich, Nizomova Nastarin Vladimirovna</i> PARTICIPATION OF WOMEN IN SHAPING THE DIGITAL LEGAL SPACE	451-456
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARINI EMOTSIONAL VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	457-462
<i>Nabiullin Rishat Xismatullovi, Raxmonov Azizbek Abdullajonovich</i> XORIJDA KORPORATIV SPORTNI RIVOJLANTIRISH VA O'ZBEKISTONDA XORIJ TAJRIBASINI JORIY ETISH	463-468
<i>Xudayberganov Otabek Erkinovich</i> BASKETBOL VOSITALARI VA MUAMMOLI O'QITISH USULLARI YORDAMIDA JISMONIY MADANIYAT FAKULTET TALABALARINING KASBIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	469-474
<i>Nishonova Dilafroz</i> O'QUVCHILARDA IQTISODIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI	475-480
<i>Davletyarova Laylo Baxodirovna</i> YENGIL ATLETIKADA TRENERLIK FALSAFASINI RIVOJLANISHI	481-486
<i>Madrahimov Alisher Maxammadibroximovich</i> O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARI O'RTASIDA ZO'RAVONLIK PROFILAKTIKASINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	487-493
<i>Шавилова Наталья Сергеевна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА: ВЛИЯНИЕ НА МОТИВАЦИЮ И КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ	494-500
<i>Nosirov Murod Zakirovich, Jonibekova Sevara Dilmurod qizi</i> FIZIK JARAYONLARNI KOMPYUTERDA MODELLASHTIRISH ORQALI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	501-508

<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulabovna</i> ZAMONAVIY LINGVODIDAKTIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TARJIMA DARSLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	509-515
<i>Qarshiboyeva Maftuna Komiljon qizi</i> RAQAMLI MUHITDA O'SMIR YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK EHTIYOJLARINING SHAKLLANISHI	516-519
<i>Usmonqulov Jo'rabek Erkin o'g'li, Kubayiva Sarvinoz Asrorbek qizi</i> TALABALARNING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	520-525
<i>Xayitova Dilovar Ismat qizi</i> STEAM INTEGRATSIYASI ORQALI AXBOROT-PROTSESSUAL TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI YO'LLARI	526-532
<i>Soliyeva Muqaddas Nurnazarovna</i> THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LANGUAGE TEACHING (TBLT) IN UZBEK CLASSROOMS	533-537

Received: 15 September 2025

Accepted: 1 October 2025

Published: 10 October 2025

Article / Original Paper

ETHNOECONOMY AS A SEGMENT OF ECONOMIC ACTIVITY, ITS FEATURES, FUNCTIONS, AND FORMS

Turdimuratov Yangiboy Allamuratovich

PhD, Associate Professor

Uzbekistan State University of Physical Education and Sports

Department of Social and Humanitarian Disciplines

E-mail: new_rich80@mail.ru

Abstract. This article analyzes, based on materials related to the topic, the narrow and broad definitions of the concept of "ethnoeconomics," various approaches within these definitions, the place and role of ethnoeconomics as a segment of economic activity, its features, functions, and forms, as well as the issues of integrating elements of ethnoeconomics into the new economic system.

Keywords: ethnos, ethnoeconomics, traditional, innovative, economy, segment, features, forms, functions.

ETNOIQTISODIYOT XO'JALIK FAOLIYATI SEGMENTI SIFATIDA, UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, FUNKSIYALARI VA SHAKLLARI

Turdimuratov Yangiboy Allamuratovich

t.f.b.f.d. (PhD), dotsent

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti

Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası

Annotatsiya. Ushbu maqolada mavzuga oid materiallarga asoslangan holda "etnoiqtisodiyot" tushunchasining tor va keng ma'nodagi ta'riflari, ushbu ta'riflar doirasidagi turli yondashuvlar, etnoiqtisodiyotning xo'jalik faoliyati segmenti sifatidagi o'rni va roli, uning o'ziga xos xususiyatlari, funksiyalari va shakllari, shuningdek, etnoiqtisodiyot elementlarini yangi iqtisodiy tizimga integratsiyalash masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: etnos, etnoiqtisodiyot, an'anaviy, innovatsion, xo'jalik, segment, xususiyatlar, shakllar, funksiyalar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I10Y2025N07>

Kirish. "Etnos" tushunchasi XIX asrdan boshlab olimlar tomonidan qo'llanilib kelinmoqda va etnoslar tabiati haqidagi fikrlarning xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Biroq etnos va etniklik haqidagi ko'plab munozaralarga qaramay, hech bir olim ushbu toifalarning iqtisodiy tarkibiy qismini inkor etmaydi. So'nggi paytlarda tegishli etnosning geografik, tarixiy, diniy, madaniy, psixologik omillari va yashash sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash bilan birga milliy iqtisodiyot muammolarini o'rganish tobora ko'proq qiziqish uyg'otmoqda, bu esa yangi ilmiy yo'nalish – etnoiqtisodiyotning paydo bo'lishiga olib keldi. "Etnoiqtisodiyot" tushunchasi fanga keyinroq – XX asrning ikkinchi yarmida kirib keldi. Etnoiqtisodiy hodisani talqin qilish doirasi hozircha juda tor, ammo har bir muallif "etnoiqtisodiyot" atamasiga o'z tushunchasini kiritishga harakat qiladi.

Etnoiqtisodiyot – etnoslarning iqtisodiy faolligini ularning madaniyati, anʼanalari va psixologiyasi bilan, shuningdek, ishlab chiqarish kuchlari va ishlab chiqarish munosabatlarining rivojlanishi bilan bogʻliqligini oʻrganadigan xoʻjalik faoliyati segmenti. Etnoiqtisodiyot murakkab polietnik tuzilishga ega boʻlgan oʻtish davri jamiyatlari “iqtisodiy toʻqimasi”ning ajralmas qismidir. Ushbu jamiyatlarda modernizatsiya jarayonlarini boshqarish milliy iqtisodiyotning etnoiqtisodiy sektori resurslari, uning barqarorligi va moslashuvchanligi omillarini hisobga oladigan iqtisodiy strategiya va mexanizmlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni taqozo etadi. Bugun, XXI asrda, etnoiqtisodiyotga boʻlgan qiziqish, bir tomondan, mahalliy, shu jumladan, kam sonli xalqlar hayotining ijtimoiy-iqtisodiy muhitini saqlab qolish zarurati bilan bogʻliq boʻlsa, ikkinchi tomondan, muayyan mintaqada, shu jumladan, “mahalliy iqtisodiyot” hisobidan “oʻsish nuqtalari”ni topish bilan bogʻliq. Shuning uchun etnoiqtisodiyotga qiziqish tasodifiy emas, balki qonuniydir.

Asosiy qism. Etnoiqtisodiyot tushunchasining turli xil taʼriflari mavjud. *Tor* maʼnoda etnoiqtisodiyot deganda milliy iqtisodiyotning anʼanaviy arxaik xoʻjalik ukladlari bilan ifodalangan segmenti, *keng* maʼnoda esa milliy iqtisodiyotning oʻziga xos shakli tushuniladi [2: 4 b.]. Ilmiy adabiyotlarda “etnoiqtisodiyot” tushunchasini taʼriflashda ikki xil yondashuv shakllangan. Etnoiqtisodiyotni tegishli etnik jamoalarda rivojlangan va ushbu hududdagi aholining anʼanaviy turmush tarzi, xoʻjalik yoʻnalishi, oilaviy turmush tarzi bilan chambarchas bogʻliq boʻlgan anʼanaviy mehnat faoliyati sifatida talqin qilish eng keng tarqalgan [4: 91 b.].

Boshqa yondashuvga koʻra, etnoiqtisodiyotning ikkita nisbatan mustaqil va ayni paytda oʻzaro bogʻliq, yagona iqtisodiy tizimda oʻzaro aloqador tarkibiy qismi ajratiladi: etnos tomonidan xoʻjalik yuritish turlari, shakllari va usullarining meros qilib olinishi bilan bogʻliq *anʼanaviy* va etnoiqtisodiyotning global takror ishlab chiqarish jarayonlariga qoʻshilishi sharoitida moslashuvchanlik qobiliyati bilan bogʻliq *innovatsion* yondashuv [7: 21 b.]. Mazkur yondashuv etnosning mehnat anʼanalari, uning ishlab chiqarish tajribasi, madaniyati, mentaliteti asosida mintaqaviy takror ishlab chiqarish jarayonida shakllanadigan munosabatlar majmui sifatida taʼriflash imkonini beradi.

Etnoiqtisodiyotni xoʻjalik yuritishning anʼanaviy (sanoatgacha boʻlgan) turi sifatida talqin qilish ham keng tarqalgan. Bunday tushunish, xususan, A.X.Tambiyev ishlariga xos boʻlib, u ushbu sohani “tegishli etnik jamoalarda rivojlangan anʼanaviy mehnat faoliyati turlari” deb taʼriflaydi. Ular, odatda, mazkur hudud aholisining anʼanaviy turmush tarzi, xoʻjalik yoʻnalishi, oilaviy-maishiy turmush tarzi bilan chambarchas bogʻliq [11: 12 b.].

Etnoiqtisodiyotning anʼanaviy talqini rossiyalik olimlar Yu.S.Kolesnikov, V.N.Ovchinnikov va L.A.Uzdenovalar tomonidan taklif etilgan [7: 8: 14]. Agar iqtisodiyotda bitta etnik guruh vakillari ishtirok etsa, u etnik iqtisodiyot hisoblanadi. V.N.Ovchinnikovning fikricha, “etnoiqtisodiyot – bu etnosning xoʻjalik yuritish uslubi asosida tarixan shakllangan, xoʻjalik yuritishning natural va mayda tovar shakllarining uygʻunlashuvi; ishlab chiqarishning anʼanaviy, asosan agrar shakllarining hukmronligi; qoʻl mehnati, kasanachilik, empirik xoʻjalik tajribasi va hunarmandchilikning ustunligi bilan tavsiflanadigan iqtisodiyotning hududiy-mahalliy segmentidir” [8: 118 b.].

Etnoiqtisodiyot murakkab koʻp bosqichli tizim boʻlib, unda uchta daraja ajratiladi: 1. Makrodaraja (etnik jihatdan bir xil mamlakatlar iqtisodiyoti); 2. Mezo daraja (hududlar: respublikalar, oʻlkalar, viloyatlar xoʻjaligi); 3. Mikrodaraja (alohida ishlab chiqarish birliklari xoʻjaligi) [2: 7 b.].

Shunga o'xshash fikrni L.A.Uzdenova ham qo'llab-quvvatlab, u etnoiqtisodiyotni "mezoqitisodiyot darajasidagi xo'jalik faoliyati segmenti bo'lib, an'anaviy iqtisodiyotning tipik xo'jalik tartibi hisoblanadi va statistik va soliq organlari tomonidan sezilarli darajada kuzatilmaydi", deb ta'riflaydi [14: 10 b.]. Shu bois, etnoiqtisodiyot etnik ishlab chiqarishning iqtisodiy tomonini qamrab oluvchi va muayyan etnos uchun an'anaviy bo'lgan xo'jalik yuritish texnologiyalari va shakllarini birlashtiruvchi mintaqa iqtisodiyotining segmentidir.

Etnoqitisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- xo'jalik yuritishning an'anaviy, asosan agrar shakllarining hukmronligi;
- ishlab chiqarishning natural va mayda tovar shakllarining uyg'unlashuvi, uy xo'jaliklarining yopiqligi;
- ko'chmas resurslardan, ya'ni yashash muhitining mahalliy hududiy resurslaridan foydalanish;
- avloddan avlodga o'tib kelayotgan empirik xo'jalik-mehnat tajribasining ustunligi, hunarmandchilik va kasanachilikdan foydalanish;
- resurslar va xizmatlar almashinuvining norasmiy xarakteri;
- xomashyo xo'jaligi infratuzilmasidan foydalanish va qo'l mehnatining ustunligi bilan bandlikning ekstensiv turi;
- mehnat bozorini asosan norasmiy institutlar tomonidan tartibga solish;
- aholining past ijtimoiy va fazoviy harakatchanligi [14: 26 b.].

Shunday qilib, etnoiqtisodiyotni xo'jalik yuritishning an'anaviy, asosan agrar shakllari, ishlab chiqarishning natural va mayda tovar shakllari hukmronligi, qo'l mehnati va empirik xo'jalik tajribasining ustunligi, hunarmandchilik, kasanachilikdan foydalanish, aholining ijtimoiy va makondagi harakatchanligining pastligi bilan tavsiflanadigan, etnosning xo'jalik tuzumi asosida tarixan shakllangan, hududiy-mahalliy iqtisodiyot segmenti sifatida tushunish eng keng tarqalgan.

Mintaqaning etnoiqtisodiy tuzilishi aholining milliy tarkibi, tabiiy-xomashyo va rekreatsion-iqlim sharoitlari, mamlakatdagi geosiyosiy vaziyat bilan belgilanadi. Etnoqitisodiyotning mintaqa rivojlanishidagi o'rni uning bir qator o'ziga xos funksiyalarida yaqqol namoyon bo'ladi:

- *barqarorlashtiruvchi funksiya*: etnoiqtisodiyot polietnik mintaqa iqtisodiyoti agrar sohasining struktura hosil qiluvchi karkasi rolini bajaradi;
- *yumshatuvchi funksiya*: etnoiqtisodiyot inqirozli-destruktiv hodisalarning mintaqa iqtisodiyotiga halokatli ta'sirini yumshatadi;
- *ijtimoiy-iqtisodiy funksiya*: etnoiqtisodiyot iqtisodiyotning boshqa sohalaridan bo'shagan mehnat resurslarini o'zlashtirib, aholini ish bilan ta'minlash sohasidagi keskinlikni yumshatishga yordam beradi;
- *etnoslarning an'ana va urf-odatlarini saqlab qolish funksiyasi* [8: 120 b.].

Mintaqaning an'anaviy etnoiqtisodiyoti quyidagi funksiyalarni bajaradi: agrar xo'jalik yuritishning chuqur asosi hisoblanadi; etnosning omon qolish vositasi bo'lib xizmat qiladi; ijtimoiy keskinlikni barqarorlashtiruvchi va kompensatsiya mexanizmi bo'lib xizmat qiladi; iqtisodiy inqiroz oqibatlarini yumshatadi, inqiroz davridan ishbilarmonlik faolligini jonlantirishga o'tishda amortizator rolini o'ynaydi; barqaror rivojlanish davrida an'anaviy xo'jalik yuritish turlarini saqlab qoladi, etnosning iqtisodiy bazasini mustahkamlaydi, inson kapitalini qo'llash va rivojlantirishga yordam beradi, etnosni birlashtiradi.

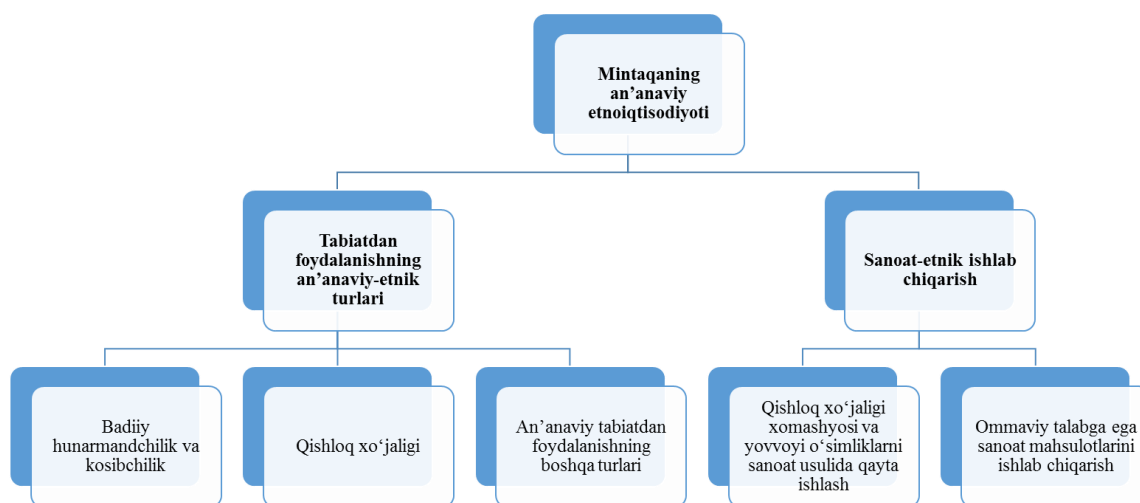
Xalq xo'jaligi va milliy moddiy madaniyatning o'ziga xosligini saqlab qolgan holda, xalqning an'anaviy iqtisodiyoti elementlarini yangi xo'jalik yuritish tizimiga integratsiya qilish uchun etnoiqtisodiyotning imkoniyatlaridan mohirona foydalanish kerak.

Etnoiqtisodiyot talqiniga kengaytirilgan yondashuvda an'anaviy etnoiqtisodiyotni ilg'or texnologiyalar va innovatsion tovarlarga moslashish qobiliyati kontekstida ko'rib chiqish taklif etilgan. Xususan, etnoiqtisodiyot xo'jalik yuritishning turli usullaridan foydalangan holda iqtisodiy siyosatning yangiliklariga to'liq moslasha oladi, deb hisoblanadi.

Ko'p millatli mintaqalarda faqat "katta" korporativ sektor va "kichik" etnoiqtisodiy sektorni birlashtirishga, ularning o'zaro ta'sirini tashkil etishga, korporativ asosda rivojlanayotgan tadbirkorlik faoliyatiga mehnatning mayda tovar shakllarini organik ravishda "joylashtirishga" va mintaqaning iqtisodiy va ijtimoiy makonini kengaytirishga qodir bo'lgan iqtisodiy modernizatsiya siyosati muvaffaqiyatli bo'ladi.

Etnoiqtisodiy harakatlar doirasiga etnoiqtisodiyotga tor yondashuv nuqtayi nazaridan ikki shakl kiradi: 1) etnos uchun an'anaviy bo'lgan tabiatdan foydalanish turlari, xalq hunarmandchiligi, kosibchilik; 2) industrial-etnik ishlab chiqarish.

An'anaviy etnoiqtisodiyot shakllari



Etnoiqtisodiyot rivojlanishining uchta asosiy yo'nalishi ajratib ko'rsatiladi: *bozor-etnik* (etnoturizm), *sanoat-etnik* (qishloq xo'jaligi xomashyosini sanoat usulida qayta ishlash), *an'anaviy-etnik* (qishloq xo'jaligi, xalq hunarmandchiligi va kosibchilik) [10: 100 b.].

Shunday qilib, etnoiqtisodiyot faqat etnoslarning an'anaviy xo'jalik tartiblari va mintaqaviy iqtisodiyot segmenti bilan bir xil emas, balki xalqlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining barcha xilma-xil yo'llarini aks ettiradi va mintaqaviy iqtisodiyotning barcha sohalariga kirib boradi. Mezo-darajadagi mintaqaviy etnoiqtisodiyot nafaqat mintaqaviy tabiiy-iqlim sharoitlari va tarixan shakllangan ijtimoiy-iqtisodiy institutlarga mos keladigan an'anaviy asosiy xo'jalik yuritish usullariga, balki ushbu etnoiqtisodiyot joylashgan mintaqaga qo'shimcha raqobatbardosh ustunliklarni yaratish maqsadida o'zgartirish, modernizatsiya va transformatsiya qilish qobiliyatiga ham ega. O.V.Inshakov etnoiqtisodiyotni mintaqaviy xo'jalikning alohida sektori yoki segmenti, deb hisoblamaydi. Etnoiqtisodiyot barcha soha, tarmoq va segmentlarga kirib boradi. Kengaytirilgan etnoiqtisodiyot – bu xalq hayotining

muayyan makon va zamonida ishlab chiqarishning transformatsion va tranzaksion omillarining o'ziga xos kompozitsiyasidir [3: 12 b.].

Etnik mexanizm iqtisodiy tizimning rivojlanishi va faoliyat ko'rsatishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, unda turli xalqlarning tabiati va madaniyatining barqaror tuzilmalari, o'zaro bog'liqligini mustahkamlaydi. Kengaytirilgan etnoiqtisodiyotni xalqlarning tarixiy rivojlanishi davomida shakllangan va xo'jalik faoliyatiga jalb qilingan mintaqa iqtisodiyotining obyektiv va subyektiv omillarining aniq to'plami sifatida ta'riflash mumkin.

Kengaytirilgan etnoiqtisodiyotning beshta shaklidan iborat bo'lgan umumlashtirilgan modelni chizmada keltiramiz: 1) etnos uchun an'anaviy bo'lgan tabiatdan foydalanish turlari, xalq hunarmandchiligi va kosibchilik; 2) sanoat-etnik ishlab chiqarish; 3) bozor-tranzaksion-etnik tarkibiy qism; 4) bozor-davlat-etnik tarkibiy qismi; 5) kreativ-etnik component [13: 58 b.].

Mintaqaviy etnoiqtisodiyot shakllarining kengaytirilgan tuzilmasi

Etnos uchun tabiatdan foydalanishning an'anaviy turlari	Badiiy hunarmandchilik va kosibchilik
	Qishloq xo'jaligi
	An'anaviy tabiatdan foydalanishning boshqa turlari
Sanoat-etnik ishlab chiqarish	Qishloq xo'jaligi xom ashyosi va yovvoyi o'simliklarni sanoat yo'li bilan qayta ishlash
	Ommaviy talab qilinadigan sanoat tovarlari ishlab chiqarish
Bozor-tranzaksion-etnik tarkibiy qism	Qishloq aholisiga maishiy va ijtimoiy xizmat ko'rsatish
	Etnomadaniy va ziyorat turizmi
	Etnik rekreatsiya (hunarmandchilikni tiklash)
Bozor-davlat-etnik tarkibiy qism	Muayyan etnosning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish
	Muayyan etnos vakillari uchun imtiyoz va preferensiyalar yaratish
Kreativ-etnik komponent	An'anaviy tovar va xizmatlarga innovatsion xususiyatlar berish
	Yangi texnologiyalar bo'yicha an'anaviy tovarlarni ishlab chiqarish

Kengaytirilgan yondashuvda etnoiqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari:

1. Mustahkamlangan an'anaviylik;
2. Identiv institutsionallashuvga intilish;
3. Evolyutsionlik, tashqi omillar ta'sirida mintaqaning raqobat ustunligining zamonaviy shakliga modernizatsiya va transformatsiya qilish qobiliyati.

Kengaytirilgan etnoiqtisodiyot quyidagi funksiyalarni bajaradi: mintaqa iqtisodiyotiga, ayniqsa, inqirozli davrlarda qo'shimcha barqarorlik beradi, ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni barqarorlashtiradi; mintaqa iqtisodiyotining ijobiy progressiv dinamikasini oshiradi; qo'shimcha ijtimoiy-iqtisodiy ustunliklar va pozitsiyalarni yaratadi, buning natijasida butun mintaqaning raqobatbardoshligini kuchaytiradi; aholining mintaqaviy hamjamiyat doirasida birlashishiga yordam beradi; mintaqaning iqtisodiy tizimining iqtisodiy salohiyatini kuchaytirish maqsadida etnoiqtisodiy xilma-xillikni saqlab qoladi [6: 16 b.].

Mintaqa etnoiqtisodiyotining amaliy faoliyat sohasi sifatidagi maqsadi hudud aholisining turmush sifatini oshirishga qaratilgan iqtisodiy faoliyatning ham mintaqacha uchun an'anaviy, ham sanoat, ham bozor va innovatsion turlarining samarali ishlashi asosida noyob obyektlar – namunalarda etnoslarning barqaror iqtisodiy takror ishlab chiqarishini ta'minlashdan iborat. Jahon tajribasi shundan dalolat beradiki, mamlakat asosan tarixan shakllangan shart-sharoitlar va milliy xarakterga eng ko'p darajada javob beradigan sohalarda muvaffaqiyatga erishadi [12: 471 b.].

Etnoiqtisodiyot fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida:

- turli ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va texnologik tizimlarda etnodemografik omil ta'sirida shakllanadigan takror ishlab chiqarish iqtisodiy munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq etadi;
- turli hududiy darajalarda yuz berayotgan etnodemografik va iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'siri haqidagi savolga javob beradi;
- etnoiqtisodiy jarayonlarning an'anaviy va innovatsion shakllari, ularning o'zaro nisbati, muvofiqlashuvi va komplementarligini o'rganadi;
- etnoiqtisodiy hodisalar va tuzilmalarning diffuzion va adsorbsion (yutib oluvchi) xususiyatlarini tashqi iqtisodiy faoliyat tomonidan olib kirilgan avtoxton va alloxon o'rtasidagi o'zaro ta'sir nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi;
- etnik jihatdan tamg'alangan birliklar va komplementar guruhlarining iqtisodiy xulq-atvori, ularning u yoki bu ishlab chiqarish va takror ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshirish bo'yicha tanlovi bilan shug'ullanadi;
- hududlarning uyg'un rivojlanishi uchun etnik va ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklar, tahdidlar va imkoniyatlarni aniqlaydi;
- sotsiumda madaniy-etnik organizmlarning bir-birini to'ldiruvchi muvozanatli mavjudligi va o'z-o'zini rivojlantirishini monitoring qilish imkonini beruvchi ta'riflar, indikatorlar tizimi va ko'rsatkichlar to'plami bilan ishlaydi [1: 42-43 b.].

Bozor iqtisodiyoti sharoitida hamma joyda ishlab chiqarishning raqobatbardoshligi va samaradorligi omili hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Sayyoramizda xo'jalik yuritishning an'anaviy ekstensiv shakllari o'rnini asta-sekin intensiv qishloq xo'jaligi texnologiyalari egallashi, ibtidoiy texnik-texnologik bazaga asoslangan xalq hunarmandchiligi va kosibchilik ishlab chiqarishining qudratli korxonalar raqobatiga bardosh bera olmasligi xavfi tug'ilmoqda.

Biroq, zamonaviy modernizatsiya iqtisodiyotini batafsil o'rganish nafaqat tahdidlarni ko'rish, balki afzallik va imkoniyatlarni aniqlash, ulardan mohirona va maqsadli foydalanish etnoiqtisodiyot elementlarini yangi iqtisodiy tizimga integratsiyalash va shu bilan xalq xo'jaligi va milliy moddiy madaniyatning o'ziga xosligini saqlab qolish imkonini ham beradi.

Birinchidan, zamonaviy dunyoda kichik xo'jaliklar sharoitida ishlab chiqariladigan ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlariga talab ortib bormoqda. Bunday xo'jaliklarning past mahsuldorligidan yo'qotishlar mahsulot sifati va ekologik xavfsizligi uchun yuqori narxlar bilan qoplanadi. Bu yerda muammo tovarni bozorga siljitishning turli usullarini, puxta o'ylangan reklama faoliyatini, tovar belgilarini ro'yxatdan o'tkazishni, firma do'konlari tarmog'ini o'z ichiga olgan "*marketing — ishlab chiqarish — sotish*" yagona yopiq tizimining bir vaqtning o'zida ham boshlang'ich, ham yakunlovchi sikli bo'lgan samarali ishlaydigan sotish va marketing mexanizmini yaratishdan iborat. Ushbu muammoni hal qilish uchun sa'y-

harakatlarni birlashtirish, ko'plab oilaviy xo'jaliklarning mablag'lari va resurslarini kooperatsiyalashni talab qiladi.

Ikkinchidan, dunyoda avj olgan ekologik inqiroz va atrof-muhitning yuqori darajada ifloslanishi insoniyat oldiga yo barqaror rivojlanish, yoki ekologik halokatlar va o'z-o'zini yo'q qilish yo'lini tanlash vazifasini qo'ydi. Barqaror rivojlanishning eng muhim sharti qishloqda xo'jalik yuritishning ekologik yo'naltirilgan tizimi bo'lib, unda iqtisodiyot va tabiat o'rtasidagi muvozanat saqlanadi, biologik xilma-xillik va tabiiy holatni, tabiiy landshaftlarni saqlab qolgan holda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'sishiga erishiladi. Agrar texnologiyalardan foydalangan holda kichik oilaviy fermer xo'jaliklari hududning agrar resurslaridan optimal foydalanish, xalq hunarmandchiligi va kosibchilikni rivojlantirish, yuqori mahsuldor va ekologik barqaror agrotizimlar va agrolandschaftlarni shakllantirishga qodir.

Uchinchidan, aholi farovonligining o'sishi, odatda, bozor talabining yuqori sifatli, ko'pincha esa eksklyuziv tovarlar va xizmatlar foydasiga og'ishmay o'zgarishi bilan birga kechadi. Bunday xizmatlar qatoriga rekreatsiya xizmatlari (turizm, kurort-profilaktik sog'lomlashtirish, mehmonxona xo'jaligi, umumiy ovqatlanish) ham kiradi. Masalan, boshqirdlar zich yashaydigan hududlarning aksariyati xushmanzara landshaft, tabiat yodgorliklari hamda sanatoriy-kurort va profilaktik davolashning noyob resurslariga (shifobaxsh suv va balchiq manbalari, qimiz bilan davolash iqlimining shifobaxsh xususiyatlari va boshqalar) ega ekanligi an'anaviy oilaviy xo'jalikni uning asriy asoslarini saqlab qolgan holda rekreatsiya xizmatlari sohasiga integratsiya qilish uchun keng imkoniyatlar ochadi [14: 38-39 b.].

Xulosa. Etnoiqtisodiyot ancha keng ko'lamli investitsiya jarayonlarini boshlash uchun yetarli bo'lgan boshlang'ich turtkini berishga qodir. Masalan, agroturizm hozirda o'zining urbanistik sivilizatsiyasidan charchagan Yevropada haqiqiy yuksalishni boshdan kechirmoqda. Shimoliy Yevropaning ba'zi mintaqalarida bu soha mahalliy iqtisodiyotda ishlaydiganlarning 40-60 foizini beradi. Etnoiqtisodiyot zamonaviy jamiyat xo'jalik tuzilmasining real va muhim elementiga aylanmoqda va iqtisodiy tahlil obyekti sifatida uning an'anaviy usullarini etnos hayotiy faoliyatining yondosh jihatlari o'rganish bilan uzviy bog'lashni talab qiladi. Gap tarix, madaniyatshunoslik, etnografiya, demografiya va boshqa fanlarning tadqiqot jarayoniga integratsiyalashuvi va ularga xos bo'lgan metodologik vositalar haqida bormoqda.

E'tibor bering, "etnoiqtisodiyot" atamasi, ehtimol, eng muvaffaqiyatli bo'lmasligi mumkin, ammo ilmiy yo'nalishni nomlash masalasi ko'proq filologik xususiyatga ega. Etnoiqtisodiyot etnografiya, tarix, iqtisodiy psixologiya, milliy iqtisodiyot kabi bir qator fanlar bilan chambarchas bog'liq. Shunga qaramay, etnoiqtisodiyot boshqa fanlar, shu jumladan, u bilan chambarchas bog'liq bo'lgan fanlarning tadqiqot predmetidan farq qiladigan o'z tadqiqot predmetiga ega. Shuning uchun etnoiqtisodiyot alohida ilmiy yo'nalish sifatida mavjud bo'lish huquqiga ega bo'lib, uning rivojlanishi ko'plab nazariyalarga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Etnosotsiologiya, etnoekologiya va boshqa ilmiy fanlarning tadqiqot sohasini ham shu tarzda belgilash mantiqan to'g'ri bo'lishi mumkin. Etnoiqtisodiyotning eng muhim bo'limi sifatida mintaqa yoki hudud uchun dolzarb bo'lgan etnik jarayonlar va iqtisodiyotni isloh qilish jarayonlari, bozorga moslashish jarayonlarining o'zaro bog'liqligi muammolarini o'rganadigan bo'limni ajratib ko'rsatish kerak. Bu esa keyingi bozor o'zgarishlarining samaradorligini oshirishi kerak.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Визер Т.В. Экономика. Этнос. Культура // Региональная экономика и управление: электр. науч. журн. / ГОУ ВПО «ВятГУ», МЦНИП [Электронный ресурс]. Киров. Международный центр научно-исследовательских проектов, 2008. №3 (15). № рег. Статьи 0052. Режим доступа к журн.: <http://region.mcnip.ru>.
2. Денисова Г.С., Радовель М.Р. Этноэкономика. Ростов-на-Дону, 2000.
3. Иншаков О. Этноэкономика Юга России: стратегические перспективы в координатах модернизации // Проблемы теории и практики управления. 2008. № 4. – С. 8-20.
4. Киселева Н.Н. Этноэкономическая составляющая системной организации юга России // Российская академия естествознания. 2007. № 11. – С. 91-93.
5. Колесников Ю.С. Этноэкономика в судьбах модернизации Юга России // Экономический вестник Ростовского государственного университета. 2003. Т. 1. № 2.
6. Колесников Ю.С. Модернизация территориальной организации экономики и макроэкономические функции экономики // Этноэкономика в модернизационной парадигме развития национального хозяйства: ресурсы устойчивости и резервы адаптивности. – Ростов н/Д: Изд-во Рост. Ун-та, 2004. – С. 15-17.
7. Колесников Ю.С. Многоукладность национального хозяйства этноэкономики и процессы ее модернизации // Этноэкономика Юга России: концепции, параметры, механизмы (материалы всероссийской научной конференции), п. Домбай, 2005.
8. Овчинников В.Н., Колесников Ю.С. Этноэкономика как фактор развития // Проблемы прогнозирования. 2006. № 1. – С. 118-123.
9. Сурнина Н.М., Печура О.В. Этноэкономическая парадигма в контексте теории диалога цивилизаций // Вестник Томского гос. ун-та: Экономика. – 2009. № 4. – С. 5-12.
10. Сурнина Н.М., Печура О.В. Этноэкономика региона: цивилизационные основы и перспективы развития // Известия Уральского государственного экономического университета. 2009. – Т. 23. № 1. – С. 98-104.
11. Тамбиев А.Х. Регион в системе национальной экономики: экономические модели и механизмы регулирования: дисс. д-ра экон. наук. Ростов-на-Дону, 2000.
12. Turdimuratov Y. A. ETNOIQTISODIYOT XO 'JALIK TIZIMINING MAXSUS TURI VA HUDUDIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. №. Special Issue 6. – С. 469-473.
13. Печура О.В. Этноэкономика региона: теоретико-методологический аспект // Вестник Челябинского государственного университета. 2010. № 3. Экономика. Вып. 24. – С. 56-60.
14. Узденова Л.Х. Типологические признаки отнесения традиционных видов деятельности населения к сфере этноэкономики // Характеристика сферы этноэкономики в полиэтнических регионах. – Учкеекен, 2005.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).